

nak megfelelően bővíthetők a témák (például erkölcsi értékek, szociális érzékenység vizsgálata). A három nagy vizsgálat természetesen nem helyettesítheti az osztályfőnökök által végezhető, az egyes tanulók, illetve a tanulóközösség mélyebb megismerését szolgáló vizsgálatokat, melyek módszerükben is mások lehetnek (megfigyelés, interjú, szociometria stb.).

Irodalom

Bernáth József, Horváth Márton, Mihály Ottó és Páldi János (1981): *Az önálló tanulás feltételei és lehetőségei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 Csapó Benő (1998, szerk.): *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest.
 Falus Iván és Ollé János (2000): *Statistikai módszerek pedagógusok számára*. Okker Kiadó, Budapest.
 Füstné dr. Kólyi Erzsébet és munkacsoportja (1999): *A pedagógus új típusú feladatai a modern iskolában. Osztályfőnöki kézikönyv a minőségbiztosítás jegyében*. Flaccus Kiadó, Budapest.
 Hercz Mária (2003): A nevelési vizsgálat szerepe az iskolaértékelésben. 12–13 éves tanulók gondolkodása iskolájukról. *Magyar Pedagógia*, 1. 57–81.

Járó Katalin (1990): Az osztályfőnöki munkáról mikroszociológiai megközelítésben. In: Kürti Jarmila (szerk.): *A neveléslélektani kutatások aktuális kérdései*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 192–219.
 Kósáné Ormai Vera (1998): *A mi iskolánk. Nevelépszichológiai módszerek az iskola belső értékelésében*. Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest.
 Kósáné Ormai Vera, Porkolábné Balogh Katalin és Ritoók Pálné (1984): *Neveléslélektani vizsgálatok*. Tankönyvkiadó, Budapest.
 Kozéki Béla (1985): *Személyiségfejlesztés az iskolában*. Békés Megyei Pedagógiai Intézet, Békéscsaba
 Lőrinczné dr. Szabó Margit és Varga Mária (1989): Tanulóink viselkedéskultúrájának alakulásáról. *Módszertani Közlemények*, 4. 205–213.
 Nagy József (2000): *Differenciált fejlesztő rendszer (DIFER)*. OKÉV, OM.
 Szekszárdi Ferencné (1992): Helyzetelemzés és folyamatkövetés. In: Szabó Ildikó és Szekszárdi Ferencné (szerk.): *Az osztálytükörről a falfirkaig. Módszerek (nem csak) osztályfőnököknek*. Alternatív zetek 4. Módszerek. Iskolafejlesztési Alapítvány OKI Iskolafejlesztési Központ, Budapest. 7–19.

Hercz Mária

*Elméleti Pedagógia Tanszék,
 Kodolányi János Főiskola*

„... nem csak a zene kedvéért erőltetjük...”

Különös, hogy az ének-zenei általános iskolák veszélyeztetett helyzetével kapcsolatban inkább csak az aggodalom és a panaszkodás kap hangot, azon ritka kezdeményezések azonban, amelyek a kiút megmutatására is kísérletet tesznek, nem szerepelnek kellő hangsúllyal a sajtóban. Ilyen kivételes kezdeményezés volt például a 2004 márciusában, Budapesten megrendezett 'Psalmus Humanus Napok – Integrált művészeti nevelés az iskolában és a családban' című kétnapos konferencia.

A konferencián a tudomány, a művészet, a pedagógia, a gyógypedagógia képviselői találkoztak, és immár a szélesebb közönség számára is bizonyossá vált: adott a megújulás lehetősége, sőt Magyarország visszaszerezheti modell-szerepét az iskolai ének-zene oktatás terén. Az értékes művészeti élményt is nyújtó szakmai-módszertani bemutatók mellett olyan rangos tudósok, művészek tartottak előadást, mint *Hámori József*

agykutató, *Barkóczi Ilona* és *Vekerdy Tamás* pszichológus, *Szőnyi Erzsébet* zeneszerző, *Gonda János* zeneszerző-zongoraművész, *Batta András* zenetörténész, *Heinrich Ullrich* német zenetanár, gyógypedagógus. *Ember Csaba* elnök a Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetségét képviselte. Az egyik legnagyobb hatású beszédet *Gilbert de Greeve* belga zongoraművész, a Nemzetközi Kodály Társaság elnöke tartotta, kiemelve, hogy

nem pusztán magyar ügyről van szó, hiszen a Kodály-i ének-zenei iskolák ma is modellt jelentenek az egész világon.

Véleményem szerint a mai siralmas helyzethez nagyrészt az vezetett, hogy az általános iskolai ének-zene oktatás valódi célja és hatása nem tisztázott. Pedig a célt számtalanszor megfogalmazta Kodály Zoltán, a hatást pedig már évtizedek óta bizonyítják a tudományos vizsgálatok. Az előbbit – úgy tűnik – jócskán félreértették, az utóbbiról viszont alig tudnak itthon. Szomorú tapasztalatom, hogy mi, magyarok nemcsak hogy továbbfejleszteni vagy legalább megőrizni nem tudtuk a világszerte csodált, Kodály-koncepciónak nevezett nemzeti kincsünket, hanem még azal sem vagyunk tisztában, hogy ez volta-képpen micsoda. Ha találomra megkérdezzük embereket, hogy mit tudnak erről, akkor valószínűleg a szolmizációt fogják említeni. Pedig a lassan ezer éves szolmizáció (amit egy arezzói szerzetes talált ki) csak egyik lehetséges eszköze (sok más lehetséges eszközzel együtt) egy szélesebb nevelési koncepciónak. Kodály – a nagy ókori görög gondolkodókra, főként Platónra hivatkozva – hitt abban, hogy az életünk természetes részévé váló, aktív muzsikálás a léleknevelés, a jellemnevelés, a társadalomformálás csodálatos módja: „A zenének civilizáció-teremtő küldetése van: hozzájárul egy esztétikailag és erkölcsileg magasabbrendű világ felépítéséhez.” – vallotta. Úgy gondolta, hogy mivel általános iskolába mindenki jár, hát ott kell biztosítani az értékes zenével való átítatódás lehetőségét.

A magyar ének-zene oktatás rendszerét 1964-ben, a Nemzetközi Zenei Nevelési Társaság (ISME) Budapesten megrendezett konferenciáján ismerhették meg a szerte a világból idesereglett szakemberek. A lelkesedés mértékét jelzi, hogy az észtek még azon az őszön bevezették saját iskoláikba a megismert oktatási formát, aztán csatlakozott Kanada, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Japán... A „magyar módszernek” ma már számtalan országban működnek kiváló eredményeket felmutató képviselői és intézményei.

Köztudott, hogy zeneoktatásban hazánk jelentette a követendő példát, ennek ellenére éppen itthon sorvadt el mindaz, ami Kodály idejében virágzásnak indult.

Pedig a tudományos hatásvizsgálatok már a hatvanas években kimutatták a rendszeres éneklés-zenélés transzferhatását, ami azt jelenti, hogy az ebben részesülő gyerekek minden más tárgyat is jobban tanulnak a matematikától az idegen nyelvekig. Kodály, aki biztos volt benne, hogy éppen az egzakt vizsgálatok fogják elősegíteni álmai megvalósulását, az 1964-es ISME-konferencia „legnevezetesebb” előadásaként éppen a zenepszichológus *Kokas Klárát* nevezte meg, mivel ő mérési eredményekkel tudta bizonyítani, hogy a zeneóvodások testileg-szellemileg jobban fejlődnek, mint azok a kortársaik, akik nem vagy csak keveset énekelnek. Kodály nem győzte szorgalmazni a hasonló megfigyeléseket: „Ez volna az egyetlen eszköz, amivel több teret lehetne biztosítani az általános iskolákban a zenének. A zenét nem értő, zenegyűlölő pedagógusok zárt sorait csak azzal lehetne áttörni, ha bebizonyítanánk, hogy nem zenét terjesztünk, vagy nem csak a zene kedvéért erőltetjük, hogy több zene legyen a népiskolában, hanem az egész ember fejlődését javítjuk ezzel.”

1968 és 1972 között *Barkóczi Ilona*, pszichológus irányításával végezték el a máig legnagyobb léptékű hazai hatásvizsgálatot, amelynek eredményei könyv alakban is megjelentek (*Barkóczi Ilona – Pléh Csaba: 'Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata'*. Kecskemét, 1978.) A kutatók megállapítása szerint a zenei nevelés egyértelműen fejleszti a kreativitást. A hátrányos helyzetű, de több énekórán részt vevő csoport már a második évben utolérte (sőt, néha meg is haladta) a magasabb szociális környezetű kontrollcsoport teljesítményét, azaz bizonyosodott, hogy a zenei nevelés képes kiegyenlíteni a szociális hátrányból származó kulturális hátrányt. A vizsgálat egzakt módon kimutatta, hogy a mindennapos zenélés hatására kiegyensúlyozottabb személyiség fejlődik ki, amelyben az érzelmi és értelmi működés szorosabban

összekapcsolódik, továbbá hogy a zenei nevelésnek milyen erőteljes a közösségfejlesztő hatása. E tudományos eredmények furcsa módon csak szűk körben váltak ismertté, nem aknázták ki őket a zenei szakma és nem gyakoroltak hatást sem a közgondolkodásra, sem az oktatásirányítók döntéshozatalára. A hazai vizsgálati eredményeket külföldi kutatások is megerősítik. Például egy Svájcban, 12 éve befejezett, három évig tartó hatásvizsgálat olyan esetben is bebizonyította, hogy a rendszeresen muzsikáló gyerekek a közismereti tárgyakban is jobb eredményeket érnek el a kontroll-csoportnál, amikor ezeknek a tárgyaknak az óraszámát csökkenteni kellett, hogy több idő jusson a zenei tevékenységekre.

A tudományosan sokszorosán igazolt pozitív hatásokkal Kodály már évtizedekkel korábban tisztában volt, és ezért akarta, hogy a zene mindenkié lehessen, hogy minden általános iskolában legyen napi rendszerességgel éneklés, zenélés, tánc. Az ének-zenei iskolák

száma egy ideig emelkedett, egészen 200 fölé, majd a tendencia megfordult, és különösen a kilencvenes évektől volt megfigyelhető a gyors csökkenés. Ma a hazai gyerekeknek talán 2 százaléka részesül a „magyar csodának” is tartott oktatási-nevelési koncepció áldásaiban.

A kodályi elvek szerint működő ének-zenei általános iskolák visszaszorulásának nyilván az is oka, hogy bizonyos módszerek valósággal megmerevedtek. Az első, Kecskeméten felavatott ének-zenei általános iskola igazgatónöje, *Nemesszeghyné Szentkirályi Márta* visszaemlékezéseiből is tudható, hogy „Kodály felvetett gondolatokat, feladatokat adott, véleményt nyilvánított, de pontos leírás helyett inkább szabad kezét adott, kísérletezésre buzdított.” Vagyis lehet és kell is kutatni, fej-

leszteni azokat a módszereket, amelyek az adott körülmények (korosztály, társadalmi réteg, szociális helyzet, egészségi állapot stb.) szempontjából a leghatékonyabban alkalmazhatók a cél érdekében. Nem véletlen, hogy a „Kodály-módszert” elmarasztaló (az utóbbi években igen divatosá vált) kritikákban sokkal inkább a végrehajtást támadják, mint magát a koncepciót. Egy cél (például az, hogy az értékes zene befogadására mindenkinek legyen esélye) érvényes lehet újabb és újabb generációk számára, de a megváltozott (és napjainkban egyre gyorsabban változó) körülmények okán az eszközök aligha lehetnek állandóak. (Ez persze nem jelenti azt, hogy a régi eszközöket feltétlenül el kellene vetni.) Magyarországon számos tehetséges,

A zenei nevelés egyértelműen fejleszti a kreativitást. A hátrányos helyzetű, de több énekórán részt vevő csoport már a második évben utolérte (sőt, néha meg is haladta) a magasabb szociális környezetű kontrollcsoport teljesítményét, azaz bebizonyosodott, hogy a zenei nevelés képes kiegyenlíteni a szociális hátrányból származó kulturális hátrányt.

kreatív, elhivatott ének-zene tanár dolgozik, aki képes arra, hogy a célt megtartva új módszereket alakítson ki vagy kiegészítse, átalakítsa a régiéket. A legtöbben közülük azonban elszigetelten működnek, munkásságukat nem ismerik szélesebb körben, így inspirációt sem

tudnak adni másoknak.

A jég akkor tört meg, amikor egy zeneiskolai csellótanárnő, *K. Udvari Katalin* – mindenféle intézményi háttér nélkül – színre lépett. Udvari Katalin a legelső magyar ének-zenei általános iskola egykori első osztályának tagjaként, az intézmény megalapításának 50 éves évfordulója előtt kikérdezte volt osztálytársait arról, mi mindent tulajdonítanak annak, hogy egy éneklő-muzsikáló iskolában nevelkedhettek. A személyes beszámolókat – sok egyéssel együtt – könyvbe foglalta, amelyhez *Szent-Györgyi Albert*től kölcsönözte a Kodályra utaló címet: „Psalmus Humanus” (emberi zsolttár). A 2000-ben kiadott könyv egyértelműen igazolja az ének-zenei általános iskolák létjogosultságát és azt, hogy a mindennapos zenei tevékenység életre szóló

belső erőtartalékot, boldogságforrást jellemlenhet. A kötet felhívja a figyelmet a már említett hatásvizsgálatokra és maga is jelentős mennyiségű kutatási anyagot szolgáltat. A kitarító munka eredményeként a tanárnőnek a múlt kérdése nyomán a jelen is feltárulkozott. Egyre több olyan műhelyt (tanárt, intézményt) fedezett fel, amely a kodályi alapelveket megtartva, de a 20–21. század kihívásainak is megfelelően igyekszik a zenét közelebb vinni a társadalom legkülönbözőbb csoportjaihoz. Az így létrejött Psalmus Humanus művészetpedagógiai program legnagyobb hozadéka talán éppen az, hogy elválasztotta a célt azoktól az eszközöktől, amelyek dogmává emelkedtek, és amelyeket sokszor még csak nem is használtak megfelelően. Ismét felhívta a figyelmet arra, hogy a zene – személyiségfejlesztő és társadalomépítő hatása miatt – valóban mindenkié kell, hogy legyen: a még édesanyja méhében növekvő magzaté éppúgy, mint az aggastyáné, a gazdagé éppúgy, mint a szegényé, az egészségesé éppúgy, mint a betegé vagy a fogyatékkal élőé, egy társadalmi többséghez tartozóé éppúgy, mint a hátrányos helyzetű kisebbség tagjáé. Mindehhez új eszközöket is fel tudott kínálni.

2002-ben megszületett a második Psalmus Humanus-könyv, amelyben tizenhét új metódust mutatnak be azok kidolgozói, művelői. A kötetből kiderül, hogy a kodályi cél elérésének szolgálatába állítható például a számítógépes foglalkozás, a hangszerbarkácsolás, a zenetanulásnak az idegennyelv-tanulással, a képzőművészeti tevékenységgel, a táncal, a kisebbségi hagyományápolással, az egyházi szolgálat-

tal, a pihentető és erősítő testmozgással való összekapcsolása. Bámulatos eredmények érhetők el a zenei (és más művészeti) tevékenységek során a fizikai és/vagy szellemi fogyatékkal élők körében is.

Nem lehet eléggé csodálkozni azon, hogy ezt a hatalmas gyűjtő- és szervezőmunkát Udvari Katalin lelkes magánemberként végezte el, igaz, már a legelején csatlakoztak hozzá segítőtársak, és közben megalapította a Psalmus Humanus Művészetpedagógiai Egyesületet. A projektről 2002-ben a külföldi szakemberek is tudomást szerezhettek a Nemzetközi Zenei Nevelési Társaság konferenciájának és kiadványának köszönhetően.

Összegezve: a kovászt jelentő, példát adó pedagógusok készen állnak tudásuk továbbadására, a kor kihívásainak megfelelő metódusok tanulmányozhatók (újabbak kikísérletezhetőek), a tudományos háttér adott. Mára olyan hatalmas mennyiségű tudományos bizonyíték gyűlt össze a zeneoktatás (és minden művészeti oktatás) hatásai mellett, hogy ellene épkezláb érveket felsorakoztatni aligha lehet. A döntéshozókon múlik, hogy akarnak-e harmonikusabb embereket és társadalmat, és például az óraszám elosztásakor figyelembe veszik-e a pszichológusok, agykutatók, orvosok tanulmányait, véleményét. Végül azt se felejtjük el, hogy az általános iskolai énekzene oktatás újrafelvirágoztatása már csak azért is fontos, hogy egy szellemi exportcikkünk továbbra is sikeres maradjon.

Solymosi Tari Emőke

*Budapesti Tanárképző Intézet,
Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem*

A drámapedagógia hazai honosodása és jelene

A magyar kultúra minden területén érvényes jelenléttel rendelkező, szent nagyvadak dolgoztak évtizedeken keresztül a Corvin tér 8. szám alatti, állandóan változó nevű rezervátumban. Mi szü-

letett a hajdani erőfeszítésekből? Vegyük példaként a színjátszást. Az amatőr színjátszó módszertani központjának is számító hajdani Népművelési Intézet munkatársainak munkája révén mi áll ma rendelkezé-